

הערכת תפקודי הבנת הנקרא של התלמיד באמצעות חלופות מגוונות

להלן כלי הערכה חלופיים ודינמיים להערכת הבנת הנקרא של תלמידים. כלים אלו הם בנוסף לכלי מובנה כמו המבחנים למיניהם - מיצ"ב פנימי, מבחן מדף מאתר ראמ"ה או משימות הערכה ארציות.

כלי הערכה חלופיים

מטלות אותנטיות הרלוונטיות לחיי הלומדים, קשורות באופן הדוק יותר לתכנים הנלמדים ומבטאות הבנה של טקסטים שנבחרו על ידי המורה (כחלק מיחידת הוראה) או על ידי התלמיד. להלן דוגמאות למטלות ולתוצרים בעקבות קריאה ולמידה של טקסטים על-פי עולמות השיח הספרותי והעיוני:

טקסטים מעולם השיח העיוני	טקסטים מעולם השיח הספרותי
הכנת תרשים של טקסט כביטוי להבנה של קשרים לוגיים בין הרעיונות המובעים בטקסט	הכנת תרשים של סיפור כביטוי להבנת הרצף הכרונולוגי-סיבתי של עלילת הסיפור
בניית דגם כביטוי להבנת הסיטואציה המתוארת בטקסט, כגון: תופעת טבע, תהליך	המחזות סיפור כביטוי להבנת האירועים בסיפור, מעשי הדמויות ורגשותיהן וליישום של אוצר מילים נלמד מן הסיפור
כתיבת סיכום כביטוי להבנת הרעיונות העיקריים בטקסט	
הכנת חידון, טריוויה על מילים וביטויים מהטקסט שהתלמיד קרא כחזרה על משמעות מילים (אוצר מילים) מן הטקסט	

הערכת התוצר תיעשה באמצעות מחוון שהמורה תחבר בשיתוף התלמידים. את המחוון יש לחבר בזיקה למטלה שניתנה. בעת מתן המשוב תעודד המורה את התלמיד להמליץ תהליכי חשיבה רפלקטיבית על תהליך הכנת התוצר – תובנות, שביעות רצון, קשיים שעלו בתהליך העבודה וכדומה.

הערכה דינמית

בהערכה דינמית המורה מתמקדת בתהליכי תיווך: היא פועלת כמתווכת בתהליכי הקריאה תוך יצירת אינטראקציה עם הלומד ומעריכה את השינויים החלים בתהליכי הקריאה והלמידה של התלמיד במהלך ההוראה-למידה. המורה מתמקדת בתהליכי הקריאה, בהערכת האסטרטגיות שהתלמיד מפעיל כדי להתמודד עם קושי בקריאה, במתן תיווך כדי להתגבר על הקושי ובהערכת יכולתו של התלמיד ליישם את האסטרטגיה שלמד. פירוש הממצאים מתייחס לתהליכי השינוי וליעילות דרכי התיווך.

ההערכה הדינמית יכולה להיעשות במצבי הוראה-למידה שונים המתוארים להלן והיא מחייבת תיעוד שכן היא מערבת הערכה איכותנית ולא כמותית.

להלן תיאור של תיווך במצבי למידה שבהם התלמיד קורא טקסט ומשיב על שאלות בזיקה אל הטקסט.

א. מצב הלמידה: קריאה דמומה של טקסט - צפייה בתלמיד בעת קריאה דמומה של טקסט כלשהו ומענה עצמאי על שאלות

הצפייה יכולה להתרחש במצבי הלמידה הבאים:

1. בזמן מתן מטלות לכל הכיתה - התמקדות יזומה של מורה בתלמידים מסוימים.

2. בקבוצה פרטנית

תבחינים לצפייה במהלך ביצוע המטלות:

- האם התלמיד מתרכז לאורך זמן בקריאה ובמענה על השאלות?
- האם התלמיד חוזר וקורא חלקים בטקסט כדי לענות על שאלות מסוימות?
- האם התלמיד משתמש באסטרטגיות של סימון חלקים בטקסט?
- האם התלמיד מבצע את המטלה כשהטקסט לנגד עיניו?
- האם התלמיד מדלג על שאלה מסוימת או על שאלות?
- האם התלמיד מבקש עזרה מעמיתים או ממורה בזמן ביצוע המטלה?

ב. מצב הלמידה: עבודה עצמית - פנייה יזומה של תלמיד למורה במהלך עבודה עצמית

- אם התלמיד פונה לקבלת עזרה בעת קריאת הטקסט – המורה תבקש מהתלמיד לקרוא בקול חלק מהטקסט. באמצעות הקריאה בקול אפשר להעריך אם קיים קושי בפענוח או קושי בהבנת הנקרא (הבנת מילים, יחסים לוגיים, רעיונות משתמעים).
- אם התלמיד פונה לקבלת עזרה בהבנת השאלה או משימה כלשהי - יש לברר את מקור הקושי:
 - פענוח לא מדויק של מילים
 - היעדר היכרות עם המילה או אי הבנת תוכן המשימה
- אם התלמיד דייק בקריאת המשימה, יש לבקש ממנו לומר במילים שלו את המוטל עליו;
 - מה נשאלת?
 - מה הבנת שצריך לעשות?על פי תשובותיו ניתן להעריך האם לא הבין את מילת ההוראה, את מורכבות המשימה, או מילים בהנחיות.
- אם התלמיד מבטא הבנה של המשימה, אפשר להעריך את האסטרטגיות שבהן הוא משתמש לאיתור החלק הרלוונטי בטקסט הנחוץ לביצוע המשימה באמצעות השאלות האלה:
 - האם לדעתך המידע הנדרש למשימה נמצא בטקסט? אם כן, איפה?
 - האם חזרת לחפש בטקסט?
 - האם אפשר למצוא בשאלה רמז היכן התשובה יכולה להימצא בטקסט?

ג. מצב הלמידה: סיום כתיבת התשובות - שיחה יזומה של מורה לאחר תצפית או בעקבות

בדיקה של התשובות הכתובות

בשיחה יש לעורר רפלקציה אצל התלמיד באמצעות שאלות כגון:

- האם היה לך קל או קשה לקרוא את הטקסט? אילו חלקים לא הבנת? האם יש מילים שלא הבנת?
- האם היה לך קל או קשה לענות על השאלות? אילו שאלות היו קלות? אילו שאלות היו קשות?
- ביחס לתשובות נכונות:
 - מה עזר לך להשיב על השאלה?
 - איך מצאת את התשובה בטקסט?
- ביחס לתשובות שגויות - ראו את ההצעות בסעיף "פנייה יזומה של תלמיד".

ד. מצב הלמידה: לאחר ביצוע המשימות - הערכת תשובות כתובות הניתנות במחברת, בדף

עבודה או בספרי הלימוד (שהמורה אוספת) לאחר ביצוע המשימות

- מומלץ לבצע הערכה שוטפת בכל נקודות זמן במהלך השנה.
- יש לבחור בין שתיים לארבע תשובות לשאלות על טקסט מוכר שנלמד בכיתה או על טקסט לא מוכר (הדומה בתוכן או בסוגה לטקסט שנלמד במסגרת יחידת ההוראה).
- חשוב לבחור תשובות שנכתבו בזיקה לטקסטים מסוגות שונות – סיפור, טקסט מידע, טקסט הפעלה וכדומה.
- בניית תשובות יש להעריך כיצד התלמיד עונה על שאלות שונות הדורשות: איתור מידע מפורש בטקסט, הסקה על רעיונות משתמעים (כגון: הבנת מילה מתוך הקשר, זיהוי קשרים שאינם מפורשים בין רעיונות, דמויות), פרשנות והבנה של רעיונות עיקריים, נקיטת עמדה, יישום הנלמד, הבנת תפקידם של רכיבים לשוניים וכדומה.
- אפשר ללמוד על פירוט ממדי ההבנה השונים מתוך המפרטים של מבחני המיצ"ב לכיתות ב' ו-ה' (באתר ראמ"ה).
- בעקבות הניתוח מומלץ שהמורה יכתוב משוב לתלמיד או ינהל עמו שיחה רפלקטיבית.

ה. מצב הלמידה: שיח כיתתי בעקבות טקסט - ניתוח תשובות בעל-פה לשאלות המורה במהלך

שיח כיתתי בעקבות טקסט שהתלמיד קרא

- הערכת תשובות בעל-פה יכולה להתקיים במהלך שיח כיתתי או קבוצתי.
- רצוי להתמקד בכל פעם בתגובות של תלמידים שהמורה מעוניינת להעריך את תפקודם.
- תיעוד תגובות התלמידים נחוץ וייעשה על-פי בחירת המורה במהלך השיח או לאחריו.
- ניתוח התגובות ייעשה באופן דומה לניתוח של תשובות כתובות.

תיעוד – מעקב רשום

ככל ששיאסוף מידע רב יותר על התלמיד במצבי למידה שונים, כך תתקבל תמונה מקיפה יותר על תפקודי הבנת הנקרא שלו. התיעוד ישמש לבניית תכנית התערבות. תדירות התיעוד נתונה לשיקולי דעת הקשורים לתפקודו הלימודי של כל תלמיד. כך למשל, כדאי שמעקב אחר תלמידים מתקשים ובינוניים ייערך לעיתים קרובות יותר ממעקב אחר תלמידים טובים; כדאי להעריך תלמידים המבטאים קושי בעיקר בכתיבה בתחום זה באופן תדיר. לנוחיות התיעוד מומלץ שהמורים יכינו עבור כל תלמיד בכיתתם דף או טופס שישרת אותם לתיעוד שוטף של תפקודי התלמיד. להלן דף תיעוד לדוגמה.

דף תיעוד לדוגמה:

הבנת הנקרא

שם התלמיד _____ כיתה _____

תאריך	המטלה / כלי הערכה (צפייה / שיחה / ביצוע משימות כתובות / תשובות בכתב / תשובות בעל פה)	תיאור איכותי